

บัวบก..สมุนไพรสมานแผล

สำนักงานข้อมูลสมุนไพร
คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

บัวบก มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Centella asiatica* (L.) Urb. จัดเป็นพืชอยู่ในวงศ์ APIACEAE (UMBELLIFERAE) มีชื่อภาษาอังกฤษ เช่น asiatic pennywort, gotu kola และ centella และชื่อท้องถิ่นอื่นๆ เช่น ผักแว่น ผักหนอก ปะหนะเอชาเต๊ะ เป็นต้น ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ เป็นพืชล้มลุก มีลำต้นเลื้อยไปตามดินเรียกว่าไหล มีรากงอกออกตามข้อของลำต้น ใบงอกออกจากข้อตั้งตรง สูงประมาณ 10-15 ซม. ก้านใบสีเขียว ใบเดี่ยว แผ่นใบรูปไตหรือค่อนข้างกลม โคนใบรูปหัวใจหรือรูปไต ขอบใบเป็นคลื่นหยัก มีดอกขนาดเล็ก สีม่วงแดง ผลมีขนาดเล็ก แบนข้าง กว้าง 2-4 มิลลิเมตร ส่วนที่ใช้ทางยา คือส่วนเหนือดินและใบสด ซึ่งมีกลิ่นหอม รสขมเล็กน้อย และมีสรรพคุณแก้อ่อนเพลีย เมื่อยล้า สมานแผล ลดการอักเสบจากไฟไหม้ น้ำร้อนลวก (1-2)

สารสำคัญที่พบได้จากบัวบกและมีฤทธิ์ในการรักษาแผล คือ สารกลุ่มไตรเทอร์พีน (triterpene) ได้แก่ madecassic acid, asiatic acid, asiaticoside และ madecassoside เป็นต้น ซึ่งมีข้อมูลงานวิจัยถึงฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาของบัวบกที่เกี่ยวข้องกับการรักษาแผลผิวหนัง เช่น

- **ฤทธิ์สมานแผล** มีข้อมูลงานวิจัยระบุว่าบัวบกมีฤทธิ์ช่วยให้แผลไหม้ (burn) หายเร็วขึ้น ผ่านกลไกต่างๆ เช่น ต้านการอักเสบ เพิ่มการสร้างคอลลาเจน กระตุ้นการสร้างหลอดเลือดใหม่ (angiogenesis) ลดการเกิดออกซิเดชันบริเวณแผล และมีผลต่อการกระตุ้นการแบ่งตัวของเซลล์และการเจริญของเซลล์บริเวณเนื้อเยื่อที่ถูกทำลาย เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการทดสอบทางคลินิกระบุว่าครีมที่มีส่วนผสมของสารสกัดบัวบกมีฤทธิ์ลดความเสียหายของผิวหนังไหม้เนื่องจากแสงแดดได้ (3-5)
- **ฤทธิ์ต้านอักเสบ** สารสกัดบัวบกมีฤทธิ์ยับยั้งการอักเสบในเซลล์ RAW264.7 ที่ถูกเหนี่ยวนำด้วยสาร lipopolysaccharide และมีผลต่อสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเกิดการอักเสบ เช่น ยับยั้งการแสดงออกของ nitric oxide synthase (iNOS), cyclooxygenase-2 (COX-2) และ NF- κ B activity รวมทั้งการหลั่งสาร TNF- α , IL-1 β , IL-6 และ IgE เป็นต้น (6)
- **ฤทธิ์ต้านฮิสตามีน (histamine) และบรรเทาอาการแพ้** มีการศึกษาในหนูทดลองพบว่าสารสกัดบัวบกมีฤทธิ์ยับยั้งการเกิดผื่นภูมิแพ้สัมผัส (allergic dermatitis) จากการเหนี่ยวนำด้วยสารพิษ phthalic anhydride ได้ และมีผลต่อการลดการหลั่งสารฮิสตามีน ซึ่งเป็นสารที่มีบทบาทในกระบวนการอักเสบและการแพ้ได้ (6)
- **ฤทธิ์แก้ปวด** มีการทดสอบในหนูทดลอง โดยฉีดสาร asiatic acid ที่แยกได้จากบัวบก ขนาด 1, 5 และ 10 มก./กก. เข้าทางช่องท้อง พบว่ามีฤทธิ์ลดอาการปวดของหนูทดลอง จากการทดสอบด้วย Acetic-induced writhing response และ Formaline Test (7)
- **ฤทธิ์ต้านเชื้อแบคทีเรีย** จากการทดสอบฤทธิ์ต้านเชื้อแบคทีเรียด้วยเทคนิค disc diffusion พบว่าสารสกัดเมทานอลของใบบัวบกมีฤทธิ์ยับยั้งเชื้อแบคทีเรียก่อโรค *Staphylococcus aureus* ATCC 25923 และ Methicillin Resistant *S. aureus* (MRSA) (8)

วิธีการใช้บัวบก

1. การใช้บัวบกตามคำแนะนำของกระทรวงสาธารณสุข (สาธารณสุขมูลฐาน)

ใช้บัวบกทั้งต้นสด ล้างให้สะอาด ต้มให้ละเอียด คั้นน้ำ ชะโลมบริเวณแผลไฟไหม้น้ำร้อนลวก ร่วมกับการใช้กากพอก ทาวันละ 3-4 ครั้งจนกว่าจะหาย (2)

2. ยาจากสมุนไพร ในบัญชียาหลักแห่งชาติ

ยาบัวบก ยาครีม (รพ.)

ตัวยาสําคัญ สารสกัดเอทิลแอลกอฮอล์ (70 เปอร์เซ็นต์) ของใบบัวบกแห้ง [*Centella asiatica* (L.) Urb.] ร้อยละ 7 โดยน้ำหนัก (w/w)

ข้อบ่งใช้ ใช้สมานแผล

ขนาดและวิธีใช้ ทำความสะอาดแผลด้วยยาฆ่าเชื้อก่อนทายา ใช้ทาบริเวณที่เป็นแผลวันละ 1-3 ครั้ง หรือตามแพทย์สั่ง

ข้อห้ามใช้

- ห้ามใช้ในผู้ป่วยที่แพ้พืชในวงศ์ APIACEAE (UMBELLIFERAE) เช่น ยี่หระ ผักชี
- ห้ามใช้ในผู้ที่มีประวัติเป็นโรคมะเร็งผิวหนัง
- ห้ามใช้ในแผลเปิด

ข้อควรระวัง ควรหลีกเลี่ยงการใช้ติดต่อกันเป็นเวลานาน

อาการไม่พึงประสงค์ มีรายงานว่า การทาสารสกัดใบบัวบกชนิดขี้ผึ้งหรือผง อาจทำให้เกิดผื่นแพ้สัมผัสได้ (9)

เอกสารอ้างอิง

1. ฐานข้อมูลสมุนไพรที่ใช้ในงานสาธารณสุขมูลฐาน สำนักงานข้อมูลสมุนไพร คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล เข้าถึงได้จาก <http://medplant.mahidol.ac.th/pubhealth/index.asp>
2. ปัจจุบัน เหมหงษา (บรรณาธิการ), พรรณี ลิ้มสวัสดิ์, รุจิณา อรรถสิขฐ, อรุณลักษณ์ รัตนสาลี (บรรณาธิการร่วม). สมุนไพรในงานสาธารณสุขมูลฐาน (ฉบับปรับปรุง). สำนักงานคณะกรรมการสาธารณสุขมูลฐาน กระทรวงสาธารณสุข. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ดอกหญ้า; 2541.
3. Somboonwong J, Kankaisre M, Tantisira B, Tantisira MH. Wound healing activities of different extracts of *Centella asiatica* in incision and burn wound models: an experimental animal study. BMC Complement Altern Med 2012;12:103.
4. Hou Q, Li M, Lu YH, Liu DH, Li CC. Burn wound healing properties of asiaticoside and madecassoside. Exp Ther Med 2016;12(3):1269-1274.
5. Haftek M, Mac-Mary S, Le Bitoux MA, Creidi P, Seitè S, Rougier A, et al. Clinical, biometric and structural evaluation of the long-term effects of a topical treatment with ascorbic acid and madecassoside in photoaged human skin. Exp Dermatol 2008;17(11):946-52.
6. Park JH, Choi JY, Son DJ, Park EK, Song MJ, Hellström M, et al. Anti-inflammatory effect of titrated extract of *Centella asiatica* in phthalic anhydride-induced allergic dermatitis animal model. Int J Mol Sci 2017;18(4).
7. Huang SS, Chiu CS, Chen HJ, Hou WC, Sheu MJ, Lin YC, et al. Antinociceptive activities and the mechanisms of anti-inflammation of asiatic acid in mice. Evid Based Complement Alternat Med 2011;2011:895857.
8. Zaidan MR, Noor Rain A, Badrul AR, Adlin A, Norazah A, Zakiah I. In vitro screening of five local medicinal plants for antibacterial activity using disc diffusion method. Trop Biomed 2005;22(2):165-70.
9. บัญชียาจากสมุนไพร ในบัญชียาหลักแห่งชาติ พ.ศ. 2559 เข้าถึงได้จาก <http://drug.fda.moph.go.th:81/nlem.in.th/node/10600>